

Ett händelseförlopp ur minnets skattkammare

Johan Mattsson (insänt av dottern Wera Johansson)

Artiklarna har 1984 varit publicerade i "Aktuellt från Sjöfartsverket"

Johan Mattsson (1887-1985), då 97-årig f.d. fyrmästare från Gräsö, Öregrund, berättar här ur minnets skattkammare.

Johan Mattsson med den modell av fyrskeppet "Västra Banken" som han själv byggt.



Vintern 1915-16 var mycket sträng och lång. Isbildningen i Bottenhavet började i mitten av december. "Finngrundet" fick hjälp av "Vega" och kanonbåten "Svensksund" in till Öregrund veckan före jul. "Västra Banken" och "Grundkallen" höll på att fastna i drivisen men kom – i sällskap – med nöd och näppe genom isen i Ålands hav till Söderarm dagarna före nyårsafton.

Världskriget pågick för fullt och sjöfarten var mycket dämpad. Detta bevisade de malmfartygskonvojer som följde hela svenska ostkusten och tog inomskärs där så kunde ske. En av de största katastroferna var när finska ångarna "Ariel" och "Lapponia", på väg från Sundsvall till Mentoluto i Finland med styckegods, fastnade i packisen och ej hördes av på månader. I februari gick ett av flottans aeroplan, fört av löjtnant Krokstedt, ut på spaning efter båtarna. Men resultatet blev negativt och flygplanet återvände till Öregrund. Om den tragiska händelsen skrevs mycket i pressen och i öregrundstrakten var den i var mans mun.

Efter flera månader fick man reda på ångarnas öde. "Lapponia" hade då nått land i Finland. Skruvisen skiljde fartygen åt och i slutet av mars skruvades "Ariel" sönder och sjönk. Besättningen på 5 man och 2 kvinnor började då en mödosam vandring mot "Lapponia", som man bortom horisonten endast såg masttopparna av. Med på färden drogs en livbåt, vari man packat diverse kläder, mat, en liten kamin och lite kol. Isfärden till "Lapponia" tog fem dygn och besättningen var vid framkomsten mycket medtagen, allrahelst kvinnorna. Sista biten av färden fick de hjälp av "Lapponias" besättning, som på avstånd upptäckte de skeppsbrutna.

1916 tjänstgjorde jag som extraman på "Grundkallen". En stilla solskensdag på försommaren upptäckte vi en drivande båt med låga fribord – men ej i marvatten – mellan grundkallegrunden och skärgården, med en lutande mast och en svart trasa i toppen. Beslut och handling var nu ett, och på någon minut var motorbåten i sjön, bemannad av mig och fyrvaktare Ström.



Vid fyrskeppet Grundkallen när vi kom med den funna båten. I motorbåten fyrvaktare Ström och till vänster jag som kliver över i den halvt vattenfyllda båten.
Foto: Konrad Häggroth 1916

Båten var en vanlig skeppsbat, halv med vatten, och masten var en åra. Vi tog båten på släp ut till fyrskeppet där den hissades upp på däck och all bråte urplockades. Bland bråten av kläder, filtar, säckar, skor m.m. fanns en liten kamin och ett dricksglas med namnet Ariel. Genom detta glas kunde vi fastställa varifrån båten härstammade. Efter överläggningar ansåg vi att värdet var för ringa att lämna till tullen så vi höll en inbördes auktion på skräpet och jag minns att båten köptes av fyrvaktare Ström och fyrbiträdet Häggroth och blev sommarnöjesglare i Öregrund några år. Jag inköpte den lilla kaminen som jag tog till fädernehemmet, där den placerades i gårdens mjölkammare. Glaset med namnet Ariel fick jag med varm hand av fyrskeppskamraterna. Jag var ju den förste som embarkerade livbåten (se foto). Nu var dramat slut, med den lilla auktionen som sista poäng.

Men ...

efter 63 år, närmare bestämt i mars 1979, fick jag i Norrtelje Tidning se två bilder från Öregrund, tagna 1916 när löjtnant Krokstedt landade där efter spaningarna

över bottenhavisarna efter finnbåtarna samt en redogörelse av öregrundsbon Gösta Öberg om förloppet. Hela händelsen rullades upp på nytt i mitt minne och det första jag gjorde var att fråga om kaminen fanns kvar. Ja! Den fanns välbehållen undanställd och jag fick den tillbaka. Nu ringde jag Öberg och talade om vad som rullats upp i mitt minne genom bilderna och hans referat och att jag hade den lilla kaminen, ett glas och ett foto från isdramat 1916. Jag frågade om dessa små saker skulle kunna vara museiojekt i Öregrundsgården och vi enades om att de skulle dit. Vid lämpligt tillfälle överlämnade jag de 63-åriga prylarna, vilka nu pryder sin plats bättre där än i mina olika gömslen. Diplomet för gåvan bevaras som en raritet i mitt urklippsalbum. Samtidigt känner jag stor tacksamhet till Gösta Öberg, som genom sin tidningsartikel gjorde det möjligt för mig att bidra med mina små minnen.



Glaset som talade om den funna båtens identitet.